

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGI**

AJINIYOZ NOMIDAGI NUKUS DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

«Tasdiqlayman»

O'quv ishlari bo'yicha prorektor

M.Ibragimov

2025-yil «28» 06

«GEOMORFOLOGIYA VA GEOLOGIYA ASOSLARI»

FANIDAN SILLABUS

Kunduzgi bo'lim uchun

Bilim sohasi:	500000	- Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi:	530000	- Fizika va tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60530200	- Geografiya

Nukus – 2025

Modul/ fan sillabusi
Tariyx fakulteti
60530200 – Geografiya

Fan nomi:	Geomorfologiya va geologiya asoslari
Fan túri:	Májbúriy
Fán kodı:	1.04 GA2306
Yıl:	2025-2026
Semestr:	3
Tálim túri:	Kunduzgi
Shınıǵwlardıń túri hám semestrge ajratılǵan saatları:	180
Maruza	44
Ámaliy shınıǵwlar	46
Laboratoriya shınıǵwları	–
Seminar	–
Mustaqil ish	90
Kredit muǵdori:	6
Baholash túri:	Sinov va imtihon
Fán tili:	O'zbek

Pán maqsadi (PM)

PM1	Fanni o'qitishdan maqsad – Geomorfologiya va geologiya asoslari fanlari talabalarning nazariy bilimlari, amaliy bilimlari, geologik va geomorfologik jarayonlarga tabiiy jihatdan moslashishi va ilmiy jihatdan o'z nuqtai nazarini o'zgartirish vazifalarini bajaradi
PM2	Fan vaziyasi- Yer haqidagi ma'lumotni, Yerning ishini va tashqi qiyofasini, Yerning relyef shakllarini va ularni hosil qiluvchi omillarni, relyef turlari va shakllarning paydo bo'lishida ta'riflovchi belgilarni, paleogeografik o'zgarishlarni, turli minerallar va tog'jinslarini, geokronologik ko'rsatkichlarni, evrlar, davrlar va davrlar to'g'risidagi malakalariga ega bo'lishi kerak.

Fanni ozlashtirish boyicha zarur boshlang'ish bilimlar

1.	Geofizika hám geokimiyo asoslari (GAGB206)
2.	Umumiy Tabiiy geografiya (UTGB109)

Tálim nátiyjaları (TN)

	Bilimlar tomonidan :
TN1	Yer haqidagi ma'lumotlar, Yerning tashqi ko'rinishi, Yerning relyef shakllari va ularni hosil qiluvchi omillarini,
TN2	relyef turlari va shakllarining hosil bo'lish (rivojlanish) konuniyatlarini
TN3	paleogeografik o'zgarishlarni, turli minerallar va tog'jinslarini, geoxronologik tarixni, davrlar, davrlar va davrlar to'g'risida geoxronologik jadvalni bilishi kerak
	Konikma tomonidan:
TN5	turli xil relyef shakllarini geodeziya , geologiya va geomorfiya jihatidan hisobga olishi, Yer yuzida tarqalgan relyef shakllarini, tektonik h'arakatlar va ularning turlarini ajrata olishi kerak.
TN6	geologik va geomorfologik tadqiqot usullarini qo'llay olishi, tektonik harakatlar va

	ularning turlarini bilishi kerak.
TN7	geologik va geomorfologik xaritalarni tah'lil qilish va xulosalar chiqarish malakalariga ega bo'lishi kerak

Fan mazmuni	
Mashg'ulot turlari: ma'ruza (M)	
2025-2026 o'quv yili III semestri uchun	
M1	Geomorfologiya va geologiya asoslari faniga kirish
M2	Yer taraqqiyoti umumiy jihatlari
M3	Yerning tog'hosil bo'lish bosqichlari
M4	Yerning ishki tuzilishi va geosferlar
M5	Tog' jinslari va minerallar
M6	Relief haqida umumiy ma'lumot
M7	Endogen jarayonlar
M8	Tektonik va yangi tektonik harakatlar
M9	Magmatizm jarayonlari va relyef
M10	Metamorfizm jarayonlari va relyef
M11	Zilzila jarayoni va relyef hosil bo'lishidagi o'rni
M12	Ekzogen jarayonlar
M13	Nurash va relyef shakllari
M14	Yonbag'irlar va relyef
M15	Flyuvial jarayonlar va relyef shakllari
M16	Suffozsion jarayonlar va relyef shakllari
M17	Karst jarayonlari va relyef shakllari
M18	Glyatsial jarayonlar va muzlik relyef shakllari
M19	Eol jarayonlari va relyef shakllari
M20	Quruqlik relyef shakllari
M21	Yer yuzidagi relyef shakllarini zamonaviy GAT dasturlari asosida o'rganish
M22	Insoniyatning xo'jalik faoliyati va relyef shakllari

Mashg'ulot turlari: Amaliy (A)	
2025-2026 o'quv yili III semestri uchun	
A1	Yer qobig'i va Yerning ishki tuzilishi chizmasini ichizish va tahlil qilish
A2	Geoxronologik jadvalni chizish va tahlil qilish
A3	Berilgan yo'nalish bo'yicha relyef profilini tuzish
A4	Tog' jinslari va minerallar bilan tanishish maqsadida Geologiya muzeyiga tashrif qilish
A5	Tog' jinslari va minerallar prezintsiyasini tayyorlash
A6	Tog' jinslarining genetik klassifikatsiyasi jadvalini ishlash
A7	Tog' jinslari va minerallarning strukturasi chizish
A8	Gorst , graben , antiklinal , sinklinal tektonik strukturasi chizish

A9	Rift zonalari va geosinklinal mintaqalarni xaritalash
A10	Qoraqalpoqistonning geologik xartasini chizish va tahlil qilish
A11	O'rta Osiyo mintaqasida yuz bergan yer silkinishlar katalogini tuzish va tahlil qilish
A12	Vulkanlar jadvalini tuzish
A13	Qoraqalpog'istonning geomorfologik xartasini chizish va tahlil qilish
A14	Berilgan yo'nalish bo'yicha relyef, geomorfologik va geologik profilini chizish va tahlil qilish
A15	Fiyuvial jarayonlar natijasida hosil bo'lgan relyef shakllarini chizish va tahlil qilish
A16	Daryo terrassalarining tuzilishi chizmasini chizish va tahlil qilish
A17	Suffozsion jarayonlar natijasida hosil bo'lgan relyef shakllarini chizish va tahlil qilish
A18	Karst jarayonlari natijasida hosil bo'lgan relyef shakllarini chizish va tahlil qilish
A19	Glacial jarayonlar natijasida hosil bo'lgan relyef shakllarini chizish va tahlil qilish
A20	Eol jarayonlari natijasida hosil bo'lgan relyef shakllarini chizish va tahlil qilish
A21	To'g'ri, botiq, qovoriq va tekshasimon yonbog'irlarni chizish va ularning paydo bo'lishini tahlil qilish
A22	To'rtlamchi davr yotqiziqlari xartasi bilan ishlash
A23	Zamonaviy GAT dasturlari yordamida relef shakllarini va o'lchamlarini tahlil qilish

Mustaqil talim (MT)

No	Mustaqil talim mavzulari	Soat
1	Dengiz, ocean qirg'oqlari, ularni hosil bo'lishi va o'zgarishi	10
2	Topografik xaritalardan foydalanib relef turlarini va shakllarini aniqlash	10
3	Litosferaning asosiy tektonik-strukturaviy elementlari, ularning rivojlanishi va joylashishi	10
4	Asosiy tektonik yer yoriqlari xartasi bilan ishlash	10
5	Yangi tektonik xarakterli xaritasi bilan ishlash	10
6	O'zbekistonni seysmik rayonlashtirish xartasi bilan ishlash	10
7	To'rtlamchi davr yotqiziqlari xartasi bilan ishlash	10
8	Lyoss va lyossimon jinslarning tarqalishi	10
9	Masofadan zondlash yordamida Yer yuzasi reliefini, ularning o'lchamlarini va tiplarini aniqlash	10
Jami		90

Talabalarining bilimni baholash va nazorat qilish mezonlari

Talabaning bilimni baholash chegaralik va yakuniy nazorat davomida o'qitish materiallarin o'zlashtirish ko'rsatkichi (test, topshiriqlar va yozma ish na'tijalari) nimaga asoslanib bajariladi. Ushbu kurs davomida talabalar 100 balliq tizimda baholanadi. Shundan, 50 ball talabaning darsga nisbati, faolligi, amaliy ish, mustaqil ish va oraliq (test, og'zaki, kollektiviyum v. h. k) ish topshiriqlarining orinlash na'tijasiga, ol qolgan 50 ball yakuniy nazorat na'tijasiga ajratiladi. Oraliq nazorat ballarining umumiy na'tijasi 30 balldan pa'st bo'lgan talabalar yakuniy nazoratga imtixoniga kirgizilmeydi. Yakuniy nazorat 30 va o'ndan ko'p ball tuplagan talaba gina fandi o'zlashtirgan hisoblanadi.

Baholash mezonlari

	Nazorat turi	Maksimal ball	O'tish bali
1	Chegaraliq nazorat	50	30
2	Yakuniy nazorat	50	30

1. Oraliq nazorat 50 ball bo'lib, bu fanda uz ishiga oladi:

- Talabaning darsqa qatnashishi, amaliy ishlarni bajarish da'rajasiga - 20 ball

- Mustaqil ishni o'rinlagani uchun -20 ball
- Oraliq nazorat ishi uchun -10 ball

Oraliq nazoratta amaliy ishni bajarish bo'yicha baholash mezonlari

Bajariladigan amaliy ish shaxsiy loyiha bo'lib hisoblanadi.

Talaba o'tilgan kurs bo'yicha topshiriqlarni bajaradi va ularni daftariga to'ldiradi (10 ball). Barcha topshiriqni to'liq bajarishi shart, ammo, shulardan eng kamida 1 topshiriqni o'qituvchining ko'rsatmasi bilan *prezentatsiya* shaklida tayorlab, bayonat qiladi va u 10 ball bilan baholanadi. Jami amaliy ishlarni bajarilganligi uchun maksimal 20 ball beriladi.

Prezentatsiyaning tayorlanish tartibi quyidagicha bo'lishi taklif etiladi:

Amaliy ishda grafik materiallar (diagrammalar, chizmalar, formulalar, grafikalar, rasmlar) ularni ketma-ketlik tartibida joylashtirish va raqamlash taklif etiladi.

Formulalar aniq bo'lishi shart. Formulalar bajarilgan topshiriqda grafik (illyustratsiya) shaklida kiritilishi mumkin.

Amaliy ish tekstida quyidagi bo'limlar bo'lishi kerak:

- titul beti: universitet, kafedra nomi, amaliy ish mavzusi, magistrant (talaba)ning va o'qiyuvchining ismi sharifi.

- topshiriqning nomi;
 - topshiriqning maqsadi;
 - topshiriqning teksti;
 - ma'lumotnoma, adabiyotlar ro'yxati, jadvallar (foydalanilgan ilmiy ishlarga havolalar, ularning ma'lumotlari, topshiriqning atamasi, muallifning ism-sharifi, nashrning nomi, nashr qilingan sanasi ko'rsatilgan holda amalga oshirilishi kerak)

- qisqa nazariy ma'lumotlar;
 - topshiriqni bajarish tartibi (ko'rsatma) ishning nomi, maqsadi, vazifasi, bajarish ketma-ketligi, zarur qarorlar, bajarilgan topshiriq haqida hulosalar;
 - ushbu ish bo'yicha nazorat savollari;
 - adabiyotlar ro'yxati.

Amaliy ishni baholash mezonlari:

Prezentatsiyaning baholash tartibi:

- berilgan vazifalarning ketma-ketligiga amal qilgan holda ishni to'liq bajarish - 2 ball;
 - chizmalar va rasmlardan foydalanish, bezalishi (aniqligi, mantiqiy tuzilishi) - 2 ball;
 - o'lcham birliklarining hisoblanishlarining mavjudligi - 2 ball;
 - mavzu bo'yicha maqsad va asosiy tushunchalar hamda ta'riflarning mavjudligi - 2 ball.
 - amaliy ishning nazariy himoyasi (bilimlarning teranligi, tizimliliigi, qo'llanilgan holat, bilimlarning yetarligi, zarur professional ahamiyatga ega shaxsiy prezentatsiyalarning ko'rinishi, ma'lum ob'ektlarga, holatlarga bo'la korinishi; suhbat qo'llab-quvvatlash va jonlantirish qobiliyati) - 2 ball.

Jami - 10 ball.

Topshiriqni talabaning o'zi bajarganligi uchun har bir talaba uni himoya qilishi kerak.
 Qolgan 10 ball amaliy topshiriqlarning mavzulariga teng bo'lingan holda baholanadi.

MUSTAQIL ISHNI BAJARISH BO'YICHA KO'RSATMALAR:

Mustaqil ish uchun jami 20 ball ajratilib, shundan 10 ball talabalar tarafidan tanlab olingan bir mavzu bo'yicha referat va prezentatsiya tayorlab uni himoya qilganiga qo'yiladi.

Bajariladigan mustaqil ish shaxsiy loyiha bo'lib hisoblanadi.

Materiallarni to'plash, tizimlashtirish, asosiy taraflarini yoritib berish, tanlangan mavzular bo'yicha shaxsiy fikrlarini ta'riflab berish talab etiladi.

Mustaqil ish kamida 10-15 bet hajmda bo'lishi mumkin.

Asosiy bo'limlar: mundarija (reja), kirish, asosiy bo'lim, hulosalar, adabiyotlar ro'yxati.

Mustaqil ish teksti quyidagi bo'limlarni o'z ichiga olishi kerak:

- sarlavha beti: universitet, kafedra nomi, mustaqil ish mavzusi, talabning va o'qituvchining ism sharifi,

- kirish, mavzuning dolzarbligi,
- asosiy bo'lim,
- adabiy manbalarni qidirish va tahlil qilish,
- hulosa,
- bibliografik ta'rif, shuning ichida internet manbalari.
- teksta keltirilgan adabiyotga havolalar bo'lishi kerak. Foydalanilgan ilmiy ishlarga havolalar, manbalarning ma'lumotlari (mavzusi, muallifning ism sharifi, nashr nomi va sanasi) ko'rsatilgan holda amalga oshirilishi kerak,

- adabiy manbalar ro'yxati kamida 10 bibliografik atamadan kam bolmasligi lozim.

Mustaqil ishning tekst bo'limi quyidagi shaklda tuziladi:

- yuqoridan - 2 sm; chap tarafdin - 3 sm; o'ng tomondan - 2 sm; pastdan - 2,0 sm;
- paragraflarning bo'lishi majburiy.
- tekst shrifti: Times New Roman, shrift balandligi - 14, interval - 1,5;
- bet soni – betning pastki bo'limida. Birinchi betga raqam qo'yilmaydi.

Mustaqil ish prezentatsiya madaniyatiga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Foydalanilgan adabiyotlarga, shundan, so'ngi 5 yil davomida nashrdan chiqqan ilmiy jurnallarga ham havolalar bo'lishi kerak.

O'lchamlarga muvofiq topshiriq talablari:

O'tgan materialning to'liq qamtilishi:

- ma'lumotning to'liqligi, materiallarning mavzuga va rejaga muvofiqligi. [2 ball];
- prezentatsiya metodikasi (atamalardan to'g'ri foydalanish, yangi tushunchalarni tushuntirish, qisqartirish, mantiqiy, havolalarning to'g'ri qo'llanilishi, dizayni va boshqalar). [2 ball];
- o'z fikrining (pozitsiyasining) bor ekanligi. [2 ball];
- foydalanilgan manbalarning to'liqligi. [2 ball];
- ma'lumotni qayta ishlash natijasida (jadvallar, diagrammalar, rasmlar) kórish [2 ball].

Referat, prezentatsiya va bayonati uchun 10 ball, qolgan 10 ball boshqa mustaqil ish mavzulari bo'yicha bajarilgan topshiriqlarga qo'yiladi.

Oraliq nazorat ishi

Oraliq nazorat ishi uchun ja'mi 10 ball ajratilib, u test va boshqa shaklda o'tkazilishi mumkin.

Bu fan boyicha oraliq nazorat ishi test nazorat ishi olinadi. Test ishi ushuni 25 savoldan iborat variant tuziladi va maksimal 10 ball qoyiladi. Har bir savol ushuni 0,4 ball bilan baholanip, toplangan ballar ko'lami savollarning soniga bo'linib ortasha ball qoyiladi.

FAN BO'YICHA YAKUNIY NAZORAT YOZMA SHAKLIDA OLINADI BAHOLASH MEZONLARI QUYDAGICHA

Yakuniy nazorat uchun 50 variant tuzilgan bo'lib har bir variant yoki biletida 5 savol beriladi. Har bir savol 10 ball, lekin jami 50 ball bilan baholanadi va quyidagi kriteriya bo'yicha aniqlanadi.

"43-50" ball (86-100%) uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- Hulosa va qaror qabul qilish;
- Ijodiy fikrlay olish;
- Mustaqil mushohada yurita olish;
- Olgan bilimlarini amalda qollay olish;
- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, yozib berish;

- Tasavvurga ega bo'lish;
"35,5-42,9" ball (71-85%) uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi

lozim:

- Mustaqil mushohada yurita olish;
- Olgan bilimlarini amalda qollay olish;
- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, yozib berish;
- Tasavvurga ega bo'lish;

"30-35.4" ball (60-70%) uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi

lozim:

- Mohiyatini tushunish;
 - Bilish, yozib berish;
 - Tasavvurga ega bo'lish;
- "0-29.9" ball toplasa (0-59%) deb quyidagi xollarda o'tmagan hisoblanadi va

quyidagicha baholanadi:

- Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik;
- Javoblarda xatoliklarga yo'l qo'yilganlik;
- Bilmaslik.

7. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar h'anda axborot manbalar

Asosiy adabiyotlar	
1	Mamatqulov M., Egamov B.Yu.. Geologiya va geomorfologiya. Darslik. – T.: VneshInvestProm. 2019.
2	Макарова Н.В., Суханова Т.В. Геоморфология. Учебное пособие. – М.: КДУ, 2015. -414 с.
3	4. Қўсайынов. С. А. Жалпы геоморфология, оқулық. Қазақ Университеті, 2011.
Qo'shimcha adabiyotlar	
1	Richard J. H. Fundamentals of Geomorphology. Second Edition. – London and New York. Routledge. 2011. – 466.
2	Жўлиев А.Н., Соатов А., Юсупов Р. Геология асослари. – Т.: Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети босмахонаси. 2001. – 148 б.
3	Костенко Н.П. Геоморфология. – М.: 2002.
4	Рычагов Г.И. Общая геоморфология (учебник). 3-е изд., – М.: Наука, 2006. -416 с.
5	Соатов А., Юсупов Р. Геоморфология асослари. – Т.: Университет. 2003, – 80 б.
6	Чиникулов Х., Жўлиев А.Н. Умумий геология. – Т.: Минерал ресурслар илмий тадқиқот институти давлат корхонаси нашриёти. 2011. -396 б.
7	Douglas W. Burbank., Robert S.Anderson. Tectonic geomorphology /First published. 2008.- page – 274.
8	Eric Bird. Coastal geomorphology: an introduction (Second Edition). John Wiley & Sons Ltd. 2008. page – 411.
9	J.Richard Wilson. Minerals and Rocks. Ventus Publishing. 2010. - page – 162.
10	William M. Davis. The Geographical Cycle. The Geographical Journal, Vol. 14, No. 5 (Nov., 1899), pp. 481-504.
11	William, B. Bull. Tectonic Geomorphology of Mountains: A New Approach to Paleoseismology. Blackwell publishing. 2007. -page 316.
12	Ibragimova R.A. Geologiya va geomorfologiya fanidan amaliy mashg'ulot va mustaqil ta'limni bajarish bo'yicha uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2021.
13	Mamatqulov M., Egamov B.Yu. Geomorfologiya, geologiya asoslari bilan. Darslik. – T. "Donishmand ziyosi", 2020.-296 b.
14	Воскресенский С.С. Динамическая геоморфология. Формирование склонов. – М.: Изд-во МГУ, 1971. 231 с.

15	Рычагов Г.И. Практикум по курсу «Геоморфология с основами геологии». — М.: Изд-во Моск. ун-та. 2002. 147 с.
Internet resurslar	
1	www.tdpu.uz
2	www.pedagog.uz
3	www.Ziyonet.uz
4	www.lex.uz
5	www.bilim.uz
6	www.gov.uz

Fan o'qituvchisi haqida ma'lumot

Avtorlar:	Nurlanov A.S.- Geografiya o'qitish metodikasi kafedrası úlken oqıtıwshı
E-mail:	abdijan nurlanov 65@gmail.com
Mahkama:	Ajiniyoz nomida Nukus davlat pedagogika instituti Geografiya o'qitish metodikasi kafedrası
Pikir bildiruvchilar	Seytniyazov Q.M. – Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlarni oraliqdan o'qıtıw kafedrası dotsenti, geografiya fanlari nomzodi
	Allanazarov K.J. – Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti Tabiiy geografiya va gidrometeorologiya kafedrası boshlig'i, geografiya fanlari nomzodi, dotsent

Mazkur Sillabus institut o'quv-uslubiy Kengashining 2025-yil 28.06 dagi 11-sonli yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Geografiya oqıtıw metodikasi" kafedrasining 2025-yil 25.06 dagi 11-sonli yig'ilish bayoni bilan ma'qullangan.

O'quv-metodik boshqarma boshlig'i:

Fakultet dekani:

Kafedra mudiri:

Muallif:

(Handwritten signature)

(Handwritten signatures)

A. Abdiev

M. Saribaev

G. Utepova

A. Nurlanov